

ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОГО ОВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ СТУДЕНТАМИ ВНЗ

Чиханцова О.А.

ВНЗ Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

***Анотація.** У статті розглядаються поняття і роль іноземної мови та значення іншомовного професійного спілкування студентів вищих навчальних закладів немовних спеціальностей і проблема формування іншомовних навичок у студентів немовних факультетів. Розглядаються чинники, які допомагають студентам оволодіти іноземною мовою в процесі адаптації їх на першому курсі ВНЗ. Вивчаються чинники ефективного оволодіння студентами іноземними мовами у вищому навчальному закладі.*

***Ключові слова:** іншомовне спілкування, формування навичок, мотивація оволодіння іноземною мовою.*

Вступ. В Україні якість підготовки майбутнього молодого фахівця пов'язана з необхідністю оволодіння іноземними мовами, що сприятиме мобільності українських студентів у міжнародному просторі. Знання мов сприяє зближенню народів і покращує шанси молодих фахівців на досягнення успіху в їхній професійній діяльності.

Метою навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах є оволодіння іноземною мовою як засобом комунікації, так і отримання професійно спрямованої іншомовної компетентності для успішної подальшої професіоналізації.

Проблема формування іншомовного спілкування студентів немовних спеціальностей є традиційною для психолого-педагогічних досліджень. Для більшості студентів немовних спеціальностей ділове спілкування іноземною мовою є проблемним і не дає бажаних результатів. Ще кілька років тому на заняттях з іноземної мови на немовних спеціальностях було вивчення загальнонаукової літератури. Однак з розвитком потреб суспільства змінювалися акценти вивчення іноземних мов у вищому навчальному закладі, і важливою потребою стало формування іншомовної комунікативної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку іншомовного спілкування в процесі вивчення іноземної мови розглядалася в багатьох дослідженнях [1; 3; 10]. Проте наявні дослідження характеризуються неоднозначністю підходів до розуміння і вирішення цієї проблеми. Останнім часом проблема поліпшення іншомовної підготовки фахівців різного професійного спрямування набула особливої актуальності й стала предметом багатьох досліджень: зокрема, психологічні аспекти формування комунікативної компетентності вивчалися С. Є. Зонтовою та ін. [5].

Ми поділяємо підходи дослідників, в яких відображені особливості спілкування іноземними мовами за фахом [2; 4; 8], а оволодіння іноземними мовами за фахом вважається важливою складовою професійної компетентності, яка має в кожному виді діяльності свою специфіку. Аналіз

наукової літератури [1; 7; 9; 12] дозволив визначити нам іноземну мову як інтегративне особистісно-професійне навчання, яке реалізується в психологічній готовності особистості до виконання успішної, продуктивної, ефективної та професійної діяльності з використанням засобів іноземної мови або в умовах іншомовної культури і забезпечує можливість ефективної взаємодії з навколишнім середовищем. Мовленнєва компетенція особистості реалізується у виконанні різних видів мовленнєвої діяльності, а саме: сприйнятті, усвідомленні, відтворенні.

У сучасних психологічних дослідженнях іншомовне професійне спілкування розглядається як знання мови, високий рівень практичного володіння, як вербальними, так і невербальними її засобами, а також досвід володіння мовою на варіативно-адаптивному рівні в залежності від конкретної мовної ситуації [8].

Мета статті – дослідження значення іноземної мови за фахом для студентів в процесі оволодіння спеціальністю.

Об'єктом дослідження є чинники вивчення іноземної мови у студентів немовних спеціальностей і формування іншомовної компетентності.

Ми вважаємо, що важливим структурним компонентом професійної компетентності є іноземна мова, яка є якісною характеристикою особистості фахівця і охоплює сукупність науково-теоретичних знань, практичних умінь і навичок у сфері здійснення професійної комунікації, досвід здійснення професійної взаємодії, стійку мотивацію професійного спілкування. Але, на жаль, у вищому немовному навчальному закладі, навчання іноземної мови студентів здійснюється фактично окремо від формування професійної компетентності майбутніх фахівців.

На основі проведеного теоретичного аналізу проблеми можна стверджувати, що професійне спілкування студентів іноземними мовами виступає, передусім, як здатність здійснювати комунікативну мовну поведінку відповідно до завдань гіпотетичних ситуацій іншомовного спілкування.

Навчання іноземної мови майбутніх фахівців має розглядатися крізь призму їх подальшої професійної діяльності. Важливим завданням навчання іноземної мови за професійним спрямуванням є формування спеціалізованої компетенції у сферах професійного та ситуативного спілкування, оволодіння новітньою професійною інформацією через іноземні джерела.

Ефективність формування іншомовних комунікативних навичок обумовлена низкою психологічних і педагогічних факторів, які можна визначити як істотні обставини, що впливають на успішність розвитку спілкування у майбутніх фахівців. Чинники успішності базуються на структурі навчальної діяльності, яка дозволяє ідентифікувати їх з її структурними компонентами, створення умов для розвитку внутрішньої мотивації до спілкування, вдосконалення навчально-виховного процесу за рахунок включення студентів у процес обговорення конкретних ситуацій із їх професійної діяльності.

На формування психологічної готовності старшокласників до спілкування

іноземною мовою впливають як умови навчання, так і індивідуально-психологічні, вікові особливості учнів. Ми поділяємо думку С. М. Бучацької про те, що варто створювати такі умови, при яких студент був би суб'єктом навчальної діяльності, її активним учасником і творцем [2]. Враховуючи важливість якостей, що сприяють успішному оволодінню іноземною мовою, на навчальних заняттях при вивченні певного лексичного матеріалу слід навчити студентів способам самостійної роботи з оволодіння іншими лексичними елементами, навчити студентів діяти продумано, послідовно, системно, формувати самостійність у роботі над мовою, формувати позитивний «Я-образ», впевненість у своїх силах, розвивати їх професійну компетентність, сприяти особистісному розвитку студентів.

Слід зазначити, що важливе значення у вивченні іноземної мови має усвідомлення загальнолюдських цінностей, сприяє поглибленню уявлень про актуальні проблеми соціально-політичного життя, отримання інформації про пам'ятки історії та твори мистецтва.

Виходячи з викладеного, сформуванню належного рівня готовності старшокласників до оволодіння іноземними мовами в подальшій професійній підготовці можна тільки в діяльності і з урахуванням особливостей розвитку особистості. При цьому, оволодіння іноземною мовою - це активна форма володіння, умінням використовувати іноземну мову в реальних умовах в ситуації спілкування, в той час, як вивчення іноземної мови - це найчастіше засвоєння мовних форм - лексики, граматики і т.д., і, як правило, невміння користуватися мовою в ситуації спілкування.

Вивчення іноземної мови є важким процесом, що вимагає терпіння, великої концентрації і впевненості в успішності його завершення. Тому щоб домогтися результатів у вивченні іноземної мови, необхідна відповідна мотивація, адже без неї бажання зникає дуже швидко і процес вивчення мови втрачає ефективність. Тобто необхідно чітко розуміння того, для чого це потрібно і які нові можливості можуть відкритися завдяки знанням іноземних мов. Психологічні проблеми, що існують у системі вищої освіти, досить різноманітні. Це і адаптація до навчання в нових умовах, і налагодження міжособистісних відносин і формування психологічної готовності до майбутньої професії, і безліч особистих проблем тощо. Ігнорування або поверхневе вирішення зазначених проблем негативно позначається як на ефективності навчально-виховного процесу в цілому, так і на якості оволодіння кожним студентом іноземних мов за спеціальністю зокрема.

Під час навчання у вищих навчальних закладах здійснюються професійна ідентифікація та професійна адаптація майбутнього фахівця, що є найважливішим аспектом для розвитку особистості фахівця в будь-якій сфері діяльності. В результаті цього вивчення іноземної мови набуває особистісний сенс залежно від того, якою діяльністю інтегровані мовні знання, що одержуються [6].

Завданням нашого дослідження був аналіз основних психологічних факторів, які необхідно враховувати в процесі навчання іноземним мовам з

метою подальшого формування у студентів першого курсу високого рівня іншомовної комунікативної компетенції. Дослідження здійснювалося на основі розроблених нами анкет, спрямованих на вивчення готовності особистості до спілкування іноземними мовами у майбутньому, зокрема у професійній діяльності, виявлення відносин першокурсників до вивчення іноземної мови у вузі та мотивації студентів до спілкування іноземними мовами за фахом. В опитуванні взяли участь 85 студентів перших курсів немовних спеціальностей Університету «Україна» (облік і аудит, психологія, фізична реабілітація, соціальна робота, журналістика, видавнича справа та редагування, комп'ютерні технології, дизайн, технологія харчування).

Результати нашого дослідження свідчать про те, що знання іноземної мови у студентів немовних спеціальностей у ВНЗ набагато гірше, ніж у студентів, які вивчають іноземні мови за фахом. Для студентів немовних спеціальностей характерна низька культура мови, невміння чітко, грамотно формулювати свої думки, працювати з науковою літературою. Тобто навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей проходить набагато складніше, а його результати менш помітні, ніж результати студентів філологічних факультетів.

Результати проведеного нами опитування показують, що 80,2% випускників шкіл планують продовжити навчання у ВНЗ, з урахуванням подальшого оволодіння іноземними мовами за фахом. На жаль, майже кожен другий випускник старшої школи не має достатніх знань про свої професійні нахили, що призводить до несформованості адекватного професійного самовизначення. А це, відповідно, призводить до нерозуміння важливості оволодіння певними навчальними дисциплінами, в тому числі, й іноземними мовами.

За результатами нашого дослідження ми бачимо, що більшість студентів мають позитивне ставлення до вивчення іноземної мови, оскільки вони визначилися з майбутньою професією і розуміють роль іноземної мови для оволодіння професією. Студенти немовних спеціальностей вважають, що на їхньому факультеті недостатня кількість годин з іноземної мови в навчальному плані. Також, на думку першокурсників, у них різний рівень володіння іноземними мовами, оскільки групи у ВНЗ формуються за фахом, а не за рівнем знань з іноземної мови, а це, у свою чергу, знижує інтерес до оволодіння іноземними мовами у виші.

Причини відсутності інтересу до занять з іноземної мови у студентів у ВНЗ немовних спеціальностей обумовлені тим, що студенти–першокурсники мають різну базову підготовку з іноземної мови. Тому студенти з хорошою підготовкою після школи, не відчуваючи труднощів у засвоєнні матеріалу, втрачають інтерес до предмета, а студенти, які слабо засвоїли базовий шкільний курс, відчувають значні труднощі. Вони втрачають віру в свої здібності, очікують невдач, відчувають «скутість», страх помилок, не здатні подолати різні психологічні бар'єри та ін.

Результати нашого опитування студентів-першокурсників показують, що у 59,4% сильно виражене бажання вивчати іноземні мови, в 34,4% – середньо

виражене і слабо виражене тільки у 6,2% студентів. Для з'ясування задоволеності студентів першого курсу рівнем знань з іноземної мови ми оцінювали рівень володіння студентів зазначеними мовами. В результаті 46,6% опитаних рівень володіння іноземними мовами ми оцінили як середній, 25,3% – вище середнього, 20,5% – нижче середнього, 7,6% – як високий.

Загалом студенти відзначають поліпшення своїх знань з іноземної мови за фахом під час навчання у виші, оскільки зі вступом у ВНЗ вони пов'язують зміну свого ставлення до оволодіння іноземними мовами за фахом. Значна частина студентів-першокурсників немовних спеціальностей (28,7%) вважають, що саме недостатня кількість годин з предмету «Іноземна мова» є основною причиною, яка заважає їм повною мірою опанувати іноземними мовами у ВНЗ. Другою за значимістю причиною (26,2%) є їх завантаженість з профільних предметів, що не дозволяє приділяти достатньої уваги вивченню іноземних мов. Для 19,5% першокурсників недостатнім для продовження вивчення іноземних мов за фахом у ВНЗ є рівень знань з іноземної мови, отриманий в школі. І 14,4% опитаних студентів зазначили, що у них недостатня мотивація до вивчення іноземних мов за фахом, оскільки вони не пов'язують знання іноземної мови з майбутньою професією.

За висловленими під час опитування бажаннями самих студентів молодших курсів щодо змін до ВНЗ у процесі оволодіння іноземними мовами, то вони вказали на наступні фактори: «частіше організовувати зустрічі з носіями мови» (34,25%); «систематизація підручників» (29,30%); «використання автентичної іноземної літератури на заняттях з іноземної мови» (21,1%); «поліпшити методи представлення матеріалу на заняттях з іноземної мови» (15,15%).

За результатами отриманих відповідей ми виділили три групи серед першокурсників, що характеризуються різним ставленням до вивчення іноземної мови у ВНЗ. Порівнявши їх, ми отримали наступні дані: у 67,5% студентів підвищився інтерес до освоєння професії після вступу до університету, вони також розуміють роль іноземної мови для оволодіння спеціальністю; 13,2% студентів мають негативне ставлення до оволодіння іноземними мовами; 19,3% студентів першого курсу мають нейтральне ставлення до вивчення іноземної мови. Найбільш ефективними і цікавими завданнями, на думку студентів молодших курсів (83,92%) є творчі завданнями й такі, які пов'язані з життєвим досвідом, а також групові форми роботи з виконання спонтанних, імпровізованих завдань, що сприяють кращому запам'ятовуванню, з використанням наочних засобів, особливо заняття в ігровій формі.

Аналіз результатів анкетування і бесід зі студентами молодших курсів дозволили виявити специфіку процесу оволодіння іноземною мовою та встановити необхідність у підвищенні мотиваційного компонента. При цьому студенти висловлюють бажання про створення реальних ситуацій, наближених до життя, що сприяє також виникненню почуттів, переживань, різних асоціацій. Виявлені в ході дослідження психологічні особливості

прояву мотивації навчання в юнацькому віці свідчать про необхідність цілеспрямованої роботи з підвищення її рівня у студентів перших курсів.

Розробляючи технологію формування готовності студентів до іншомовного спілкування, ми прагнули дотримуватися ряду вимог, виконання яких стимулювало б у студентів потребу в іншомовному спілкуванні: довірливість в спілкуванні, розкутість у комунікативних діях, вміння слухати співрозмовника, взаємоспівчуття у комунікативних ситуаціях, реальний психологічний контакт, що забезпечує на занятті атмосферу довіри, емоційного благополуччя, впевненості у власних можливостях і здібностях.

При організації іншомовного спілкування ми акцентували увагу на системі підготовлених завдань, яка поєднує у собі різні види іншомовної комунікативної діяльності. Оскільки процес становлення майбутніх фахівців суто індивідуальний, то всі зміни, як і досвід іншомовного спілкування опосередковуються самовідношенням, комплексними уявленнями про себе, оскільки на успішність оволодіння іноземними мовами крім морально-психологічного клімату на заняттях і міжособистісних взаємин впливає рівень сформованості когнітивної, поведінкової, самооцінної складових самосвідомості.

Нами було встановлено, що результатом надання допомоги у розв'язанні психологічних проблем студентів першого курсу університету є зміна їх «Я-концепції». Ми визначили три необхідні умови особистісних змін у процесі психологічного консультування особистості: 1) самооцінка самовиховання; 2) міжособистісні відносини в навчальному колективі; 3) емпатія.

Висновки. Рівень знань іноземної мови особистості потрібно розглядати як важливий показник успішності діяльності сучасного фахівця, як результат його навчання у ВНЗ. Готовність студентів до вивчення іноземної мови за фахом характеризується системою здібностей особистості, а саме: здатність до самовдосконалення володіння іноземною мовою, розуміння звичаїв і культур інших країн, здатність спілкування з іноземними фахівцями особисто, без перекладача, здатність продовжувати навчання за кордоном, здатність використовувати знання іноземної мови на практиці, спілкуючись з іноземними колегами.

Вивчення іноземної мови відіграє велике значення для професійного спілкування у вищому немовному закладі і впливає на підготовку студентів до ефективної комунікації в їх професійному середовищі. Тому одним з головних завдань вищого навчального закладу має стати надання допомоги першокурсникам як у професійній адаптації, так і у вивченні іноземної мови за фахом.

Формування особистості студента успішно здійснюється в тому випадку, якщо воно ґрунтується на інтересах, схильностях і здібностях молодого людини до певної професії. Якщо учень (випускник школи) ще до вступу к ВНЗ свідомо прийняв рішення про вибір ним професії, усвідомив її значення, її позитивні і негативні сторони, вимоги, які вона пред'являє, то навчання у виші буде цілеспрямованим і продуктивним, тобто адаптація здійснюватися без

особливих проблем. Розглядаючи мотивацію як важливий компонент процесу оволодіння іншомовним спілкуванням, слід пам'ятати, що мотивація відноситься до суб'єктивних якостей особистості, вона визначається його особистими спонуканнями, пристрастями і потребами, тому викладач повинен вплинути на неї лише побічно, створюючи передумови, на основі яких у студентів-першокурсників виникає особиста зацікавленість у роботі. І якщо сприятливі умови створені, то вивчення іноземної мови студентами визначається не потребою знати мову, а саме задоволенням від процесу її вивчення.

Література

1. Борецька Г. Є. Сучасні технології формування англomовної компетенції в говорінні в учнів основної і старшої школи / Г. Є. Борецька // Іноземні мови. – 2010. – №2. – С.23-26.
2. Бучацька С. М. Психологічні особливості підготовки студентів з іноземної мови / С. М. Бучацька // Зб. наук. праць НАДСПУ №33. Ч.ІІ. – Хмельницький : Вид-во Національної академії ДСПУ, 2005. – С. 139-142.
3. Гапоненко Л. П. Педагогічні умови формування готовності студентів до іншомовного спілкування / Л. П. Гапоненко // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2002. – Випуск 45. Частина 1. – С. 77-79.
4. Гринчишин А. М. Комунікативна спрямованість навчання іноземної мови майбутніх фахівців міжнародних відносин / А.М. Гринчишин // Матеріали науково-практичної. Конф. (1). – Хмельницький: ТУП, 2003. – С. 121-126.
5. Зонтова С. Є. Когнітивний підхід до навчання іншомовної лексики / С. Є. Зонтова / Проблеми сучасної педагогічної освіти: зб. наук. праць. – Ялта: РВВ КГУ, 2005. – Вип.8, ч. 2. – С. 89 - 93.
6. Коссов Б. Психологическая подготовка специалиста / Б. Коссов, С. Бирюков, И. Валеева, И. Шуранова // Высшее образование в России. - 1999. - №1. - С.71-75.
7. Мильруд Р. П. Методика преподавания английского языка. English Teaching Methodology : учеб. пособ. для вузов / Р. П. Мильруд. – 2-е изд., стереотип. – М. : Дрофа, 2007. – 253 с.
8. Онуфрієва І. Л. Психологічний аспект навчання іншомовного мовлення дорослих / І. Л. Онуфрієва, Л. А. Онуфрієва // Проблеми сучасної психології. - 2010. Випуск 7. - С.496-507.
9. Glezerman T. Balkoski V. Language, thought and the brain: Cognition and language / Series Editor: R.W. Rieber. – New York: Kluwer Academic Publishers, 2002. – 331p.
10. Larsen – Freeman D. Teaching and Principles in Language Teaching. 2-nd ed./Russel N. Campell, William E. Rutherford. – Oxford: Oxford University Press, 2008. – 191 p.– Режим доступу:<https://let590.files.wordpress.com/2013/01/larsen-freeman-techniques-and-principles-in-language-teaching.pdf>
11. Modern Languages: Learning, Teaching, Assessment. A Common European Framework of Reference. – Режим доступу : http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/source/framework_en.pdf
12. Shamne A.V. (2013) The conceptual model of psychosocial development in the period of adolescence // Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology. Vol. 3. – Режим доступу : http://www.academia.edu/5078277/SEANEWDIM_2013_VOL_3_PED_PSYCH

References transliterated

1. Boretska G. E. Suchasni tehnologiyi formuvannya anglomovnoyi kompetentsiyi v govorrinniv uchniv osnovnoyi i starshoyi shkoli / G. E. Boretska // Inozemni movi. – 2010. – #2. – S.23-26.
2. Buchatska S. M. Psihologichni osoblivostI pidgotovki studentiv z inozemnoyi movi / S. M. Buchatska // Zb. nauk. prats NADSPU #33. Ch.II. – Hmelniiskiyy : Vid-vo Natsionalnoyi akademiyyi DSPU, 2005. – S. 139-142.

3. Gaponenko L. P. *Pedagogichni umovi formuvannya gotovnosti studentiv do Inshomovnogo spilkuvannya* / L. P. Gaponenko // *Naukovi zapiski. Seriya: Pedagogichni nauki.* – Kirovograd: RVTs KDPU Im. V. Vinnichenka, 2002. – Vipusk 45. Chastina I. – S. 77-79.
4. Grinchishin A. M. *Komunikativna spryamovanist navchannya Inozemnoyi movi maybutnih fahivtsiv mizhnarodnih vidnosin* / A.M. Grinchishin // *Materiali naukovo-praktichnoyi. Konf. (1).* – Hmelnitkiy: TUP, 2003. – S. 121-126.
5. Zontova S. E. *Kognitivniy pidhid do navchannya Inshomovnoyi leksiki* / S. E. Zontova / *Problemi suchasnoyi pedagogichnoyi osviti: zb. nauk. prats.* – Yalta: RVV KGU, 2005. – Vip.8, ch. 2. – S. 89
6. Kossov B. *Psihologicheskaya podgotovka spetsialista* / B. Kossov, S. Biryukov, I. Valeeva, I. Shuranova // *Vyishee obrazovanie v Rossii. 1999. - №1. - C.71-75.*
7. Milrud R. P. *Metodika prepodavaniya angliyskogo yazyika. English Teaching Methodology : ucheb. posob. dlya vuzov* / R. P. Milrud. – 2-e izd., stereotip. – M. : Drofa, 2007. – 253 s.
8. Onufrieva I. L. *Psihologichniy aspekt navchannya Inshomovnogo movlennya doroslih* / I. L. Onufrieva, L. A. Onufrieva // *Problemi suchasnoyi psihologiyi. - 2010. - Vip. 7. - C.496-507.*
9. Glezerman T. Balkoski V. *Language, thought and the brain: Cognition and language* / Series Editor: R.W. Rieber. – New York: Kluwer Academic Publishers, 2002. – 331p.
10. Larsen – Freeman D. *Teaching and Principles in Language Teaching. 2-nd ed./Russel N. Campell, William E. Rutherford.* – Oxford: Oxford University Press, 2008. – 191 p.– Режим доступу: <https://let590.files.wordpress.com/2013/01/larsen-freeman-techniques-and-principles-in-language-teaching.pdf>
11. *Modern Languages: Learning, Teaching, Assessment. A Common European Framework of Reference.* – Режим доступу : http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/source/framework_en.pdf
12. Shamne A.V. (2013) *The conceptual model of psychosocial development in the period of adolescence* // *Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology. Vol. 3.* – Режим доступу : http://www.academia.edu/5078277/SEANEWDIM_2013_VOL_3_PED_PSYCH

Чиханцова Е.А. Факторы эффективного овладения иностранными языками студентами ВУЗов

Аннотация. В статье рассматриваются понятие и роль иноязычной речи и значение иноязычного профессионального общения студентов высших учебных заведений неязыковых специальностей, а также проблема формирования иноязычных навыков у студентов неязыковых факультетов. Рассматриваются факторы, которые помогают студентам овладеть иностранным языком в процессе адаптации их на первом курсе вуза. Изучаются факторы эффективного овладения студентами иностранными языками в высшем учебном заведении.

Ключевые слова: иноязычное общение, формирование навыков, мотивация овладения иностранным языком.

Chyhantsova O.A. Factors of effective mastering of foreign languages by university students

The article deals with the concept and role of foreign broadcasting and professional communication value of foreign students in higher education and non-language majors problem of formation of foreign students skills in non-verbal faculties. We consider the factors that help students master a foreign language in the process of adapting their freshman university. We study the factors effectively mastering foreign languages in high school.

Keywords: foreign language communication, the skills formation, motivation of learning a foreign language.

Актуальні проблеми психології. Т.9. Вип.6. 2015. ISSN 2072-4772.